

революції от первого упоминания о нем до современного его значения. Приблизиться в определенной степени к философскому понятию революции является центральной задачей данной статьи. Рассмотрение истории интерпретации понятия революция позволило отойти от только оценочного его восприятия и раскрыть его объективный научный смысл. Методология исследования логики понятия в историческом развитии его объективного содержания раскрывает становление всеобщей философской категории "революция", которая может применяться универсально: для осмысления любых материальных и идеальных процессов. Философия строит универсальное понятие революции путем критического преодоления его теологических, метафизических, политических границ и обобщения логики его исторического становления. Как философская категория "революция" впервые появляется в революционной концепции развития.

Ключевые слова: революция, контрреволюция, эволюция, развитие, движение.

* * *

УДК 111:572.029

Держко І.
доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії та економіки,
Львівський національний медичний університет
ім. Данила Галицького
(Україна, Львів), garubchak_io@ukr.net

БАГАТОВИМІРНІСТЬ БУТТЯ ЛЮДИНИ В СТРУКТУРІ ЦІННІСНОГО ПРОЦЕСУ

Досліджено сферу ціннісного буття людини через розгляд структури ціннісного процесу. Проаналізовано співвідношення суб'єктивних і об'єктивних аспектів ціннісного буття людини, структуру ціннісного процесу у контексті взаємодії основних його чинників. З'ясовано у ціннісних актах роль соціокультурного контексту, раціонально-вольових аспектів, а також ціннісного аргію людини. Окреслено межі матеріальної об'єктивації ціннісного акту, рамки підходу до цінностей як надфізичної, надпсихологічної, надсоціальної реальності.

Ключові слова: буття, метафізика, цінності, ціннісний акт, цілепокладання, ціннісний процес.

Спроби людини, яка навіть має досвід систематичної філософської рефлексії, з ходу відповідати на питання: що конкретно може бути віднесене до цінностей, відокремлені або, навпаки, невідокремлені вони від матеріальних речей і процесів світу; чи можуть цінності існувати без індивідуальних актів цілеполягання й оцінки, або ж укорінені вони винятково в сфері людських переваг і переживань, – найчастіше закінчуються невдачею й плутаниною. Метафізика не стільки претендує на вирішення вічних філософських проблем, скільки прокладає чіткі шляхи в суперечностях буття, щоб індивідуальний дух вільно йшов по них до знаходження міцних підґрунть особистого існування.

В силу того, незважаючи на всі об'єктивні властивості речей і процесів, ціннісне відношення до світу визначається все-таки установками самого суб'єкта: системою наявних у нього знань, потреб, спонукань і переживань. Але навіть якщо справа саме в цьому, то ситуація аж ніяк не стає остаточно зрозумілою. Але, чи означає ця суб'єктивність ціннісного відношення абсолютну рівноправність полярно протилежних оцінок, або ж якесь одне ціннісне судження – відношення більш цінне і більш істинне, ніж інше. І тут з'ясується, що обидві ці протилежні ціннісні позиції щодо протилежних ціннісних позицій мають право на існування.

Велику роль у ціннісних актах людини, яким би даром аксіологічної рефлексії вона не володіла, відіграють історико-культурний, національний, соціально-рольовий, біографічний і інший контексти.

Подібного впливу попросту неможливо уникнути, а тому дії ціннісних "Я" будуть істотно відрізнятися між собою через несхожість цих контекстів. Вивчення останніх – надзвичайно захоплююче й важливе завдання. У цьому плані соціально-психологічний, етнопсихологічний, біографічний і кросскультурний підходи в аксіології дуже важливі й цікаві. Треба сказати, що вони, мабуть, і найбільш докладно розроблені в науці. Досить вказати на класичне дослідження релігійної ціннісної детермінації суб'єкта підприємницької діяльності в роботі М. Вебера "Протестантська етика й дух капіталізму" або на показ М. Мідом істотної залежності ціннісних пріоритетів у системі соціалізації індивіда від характеру культурного середовища [2].

При цьому очевидно, що в ціннісній діяльності "Я" багато чого визначається не тільки розумом і впливом соціокультурного оточення, але й сукупністю базових вітально-емоційних потреб і бажань, відносно інваріантних у різних індивідів і культур. Вони багато в чому визначені загальною біофізіологічною специфікою людського антропологічного типу, і в цьому плані залучення ідей натуралістичної парадигми в аксіології здається досить важливим й корисним. Наприклад, дотепер не до кінця використаний пояснювальний потенціал біогенетичного закону Е. Геккеля про повторення ключових етапів і рис філогенезу в онтогенезі [3, с. 5]. Його некритичні й механічні екстраполяції на сферу людини й суспільства, настільки характерні для кінця XIX – першої половини XX століття, надовго викликали відторгнення в психологів, антропологів і культурологів, однак багато сучасних фактів змушують знову поставитися до нього як до багатообіцяючої робочої гіпотези.

Проаналізувати закономірності ціннісного буття можливо завдяки зверненню до структури цілісного акту, неможливого без суб'єкта ціннісної дії. Разом з тим у ціннісних актах людини важливу роль відіграють історико-культурний, національний, соціально-рольовий, біографічний та інший контексти. Ціннісні акти, розглянуті у своїй чисто екзистенціальній процесуальності, репрезентують самостійний предмет аксіологічних досліджень в контексті метафізики.

Метою статті є окреслити багатовимірність буття людини в структурі ціннісного процесу. Для цього потрібно вирішити низку завдань:

1. Дослідити сферу ціннісного буття людини через розгляд структури ціннісного процесу.

2. Проаналізувати співвідношення суб'єктивних і об'єктивних аспектів ціннісного буття людини, структуру ціннісного процесу у контексті взаємодії основних його чинників.

3. З'ясувати у ціннісних актах роль соціокультурного контексту, раціонально-вольових аспектів, а також ціннісного аргію людини.

4. Окреслити межі матеріальної об'єктивації ціннісного акту, рамки підходу до цінностей як надфізичної, надпсихологічної, надсоціальної реальності.

Здоровий глузд і розсудливість є хорошими "ціннісними поводириями" у житті, розумне "Я", яке відповідально й свідомо ставиться до своїх потреб і цілей життя, – найважливіший, якщо не ключовий,

елемент ціннісного буття. Без розуму немає істинних цінностей і правильного практичного застосування ціннісних мірил до повсякденного життя. Справедливість подібної констатації навряд чи може бути оскаржена, так само як і більш загальна констатація рівнозначності безлічі ціннісних суджень щодо того самого предмета або події. Життя занадто складне й непередбачуване, щоб завжди й у всьому можна було керуватися простим здоровим глуздом і навіть істинними доказами науки. Те, що добре й правильно в одному контексті, може бути хибно і навіть згубно в іншому; приємне для одного може бути зовсім неприйнятним для іншого.

Зазначимо, що сфера ціннісного буття людини непереборно суб'єктивна й ситуативна, а тому треба завжди брати до уваги унікальний характер ціннісних ситуацій, у які потрапляє людина, а також її психологічний стан у цей момент, соціально-професійну приналежність, статевовікову й культурно-національну специфіку як конкретного суб'єкта конкретного ціннісного акту. Тут, як справедливо підкреслював М. Шелер, не прийнятні ні суто "формальні ціннісні кваліфікації, ні самодостатній раціональний аналіз [4, с. 7]. Якщо ж перейти на більш високий рівень ціннісних узагальнень, то хіба не зійдуться всі в думці, що якісне виготовлення речі, який би характер вона не носила, завжди краще неякісного; професіоналізм завжди має перевагу над непрофесіоналізмом; грамотна й гарна мова завжди й скрізь приємніша лихослів'я; здоров'я безумовно краще хвороби, а чесність і мужність вище облудності й боягузтва; що, нарешті, як би кому не подобалися модна естрадна співачка й серійний комп'ютерний натюрморт для кухні, – їм завжди слід віддати перевагу голосу Федора Шаляпіна й спогляданню справжньої картини Миколи Реріха.

Іншими словами, існують цілком об'єктивні – матеріальні, а зовсім не тільки логіко-раціональні критерії, які дозволяють нам здійснювати осмислені акти вибору, цілеполягання й творчості. Сам світ, оточуюче нас природне й культурне буття, немов пручаються актам людської сваволі й ціннісного суб'єктивізму, у які б зовні рафіновані раціональні шати вони не виряджалися. У всякому разі довго ціннісно обманювати й обманюватися не можна, навіть в умовах можливого маніпулювання свідомістю, тому що є певна зовнішня необхідність у ціннісному бутті людини, яку вона не має сил ні скасувати, ні ігнорувати. Отже, ціннісне буття людини, який би ситуативний і суб'єктивно-вольовий характер воно не носило, неможливо поза предметами, процесами і подіями навколишнього світу, причому об'єктивні властивості останніх – важливий засіб протистояння так само і суб'єктивістській ціннісній сваволі, і механічним аксіологічним раціоналізаціям. Самі матеріальні – у самому широкому значенні – носії цінностей і об'єкти оцінки є необхідною умовою й здійснення ціннісного акту як такого, і його об'єктивності. Тут, щоправда, ховається ще один нюанс, давно помічений у психології й філософії: якщо для людини блатні пісні або естрадна "духовна жуйка" цікавіше й цінніше голосу Шаляпіна чи Паваротті, то її ні за яких умов не змусиш слухати спів останніх із задоволенням і вже тим більше

полюбити його; це викличе ненависть до об'єкта примусового вшанування.

При цьому не можна плутати стійкі життєві устремління й переваги в модальності "приймаю – не приймаю" із суб'єктивно-психологічними – тимчасовими й приватними – потягами й пристрастями в модальності "подобається – не подобається". Останні в переважній більшості випадків дійсно підлягають подоланню й зживанню по мірі дорослішання. Але, навіть, і в цьому випадку з боку батьків потрібні максимальні делікатність і вивіреність виховних кроків. Ціннісний диктат у сфері педагогіки небезпечний, а жорстке проведення аксіологічної лінії може здійснюватися за допомогою самої що не є гнучкої й зваженої виховної форми. Втім, бувають педагогічні ситуації, коли необхідно тверде вольове нормування. Людина може навіть пережити почуття глибокого психологічного задоволення від своєї, як би ми сказали сьогодні, "девіантної" поведінки. Втім, людина може раціонально переконати саму себе в необхідності підкоритися й прийняти те, до чого почуває явну інстинктивну антипатію; може чисто вольовим чином зробити те, до чого не лежить її душа й що суперечить її апріорним ціннісним перевагам. Але найчастіше таке настильство над собою приводить лише до стану стійкого соціального дискомфорту й психологічної прігніченості й може, зрештою, закінчитися загальним розладом психіки.

Від цього стану депресивної прігніченості через зраду самому собі, хоча грані тут, як і скрізь у сфері ціннісного буття, досить тонкі, треба відрізати прямо протилежний процес – мужнє подолання своїх нижчих суб'єктивно-психологічних прагнень і пристрастей, які лише спотворюють справжній особистісний *ordo amoris* і перешкоджають виконанню життєвого призначення. Зживання цих нижчих жадань і пагубних звичок здатне, навпаки, давати найглибше психологічне задоволення. Тобто існує якась внутрішня, екзистенціально-іманентна необхідність саме в такій, а не в іншій ціннісній орієнтації особистого буття. Синтезувати проаналізовані вище закономірності ціннісного буття людини можливо, звернувшись до структури ціннісного акту. При всіх нескінченних змістовних варіаціях у ньому присутня певна безумовна й досить "прозора" єдність. Будь-який ціннісний акт, який розуміється в самому широкому значенні, а не взятий у своїй чисто екзистенціальній процесуальності, неможливий без дієвого "Я", тобто без живого суб'єкта ціннісної дії. Щоправда, у принципі ціннісний характер носить будь-яка людська дія, і можна говорити лише про її більш явний або менш явний ціннісний виміри, коли людина займається тією чи іншою теоретичною діяльністю.

Людина, за визначенням, істота самоусвідомлююча і раціональна, покликана відповідати за свої слова й вчинки, а тому "приречена" на розумне відношення до ціннісних максим своєї поведінки. Вони повинні бути нею по можливості ясно осмислені й чітко обґрунтовані. Людина ж психічно хвора або в стані афекту, тобто позбавлена дару раціонального осмислення навколишньої й своєї власної дій, виявляється поза сферою ціннісних відносин. Але це означає, що класичний раціоналістичний підхід в аксіології, який одержав найбільш повне і яскраве

оформлення в теоретичній спадщині І. Канта, аж ніяк не втратив свого евристичного потенціалу [1, с. 9]. При всій обґрунтованості класичного раціоналістичного, соціоцентричного і натуралістичного підходів необхідно віддати належне платонічним і апіористським аксіологічним парадигмам у дослідженні вихідних ціннісних переваг суб'єкта. Довгий час вони уявлялися чимось суто умоглядним, а іноді й просто фантастичним для позитивістськи орієнтованого наукового розуму. Однак сьогодні вже не викликає сумнівів наявність вражаючих явищ у нашому душевному житті, які свідчать про глибину й непрозорість нашого внутрішнього ціннісного "Я" для звичайної раціональної інтроспекції. Саме ці темні глибини нашого внутрішнього світу багато чого визначають у системі наших ціннісних прагнень і відраз.

Феномени ціннісних виборів не можна також повністю пояснити ні соціокультурними впливами, ні безпосереднім навчанням. Тут у наявності дія ціннісного аргіогі людини, що передує будь-якому її емпіричному вольовому акту. Здається, що неупереджене й докладне наукове дослідження таких ціннісно-екзистенціальних аргіогі, а також їх наступна синтетична філософсько-теоретична інтерпретація – справа цілком раціональна й досить перспективна, причому це аж ніяк не повинно применшити значимості ні соціоцентричних, ні натуралістичних підходів до дослідження суб'єкта ціннісного акту. Самі по собі ціннісні акти, розглянуті у своїй чисто екзистенціальній процесуальності, репрезентують самостійний і важливий предмет аксіологічних досліджень. Вони з'являються або у формі раціонально-вольових оцінюючих і плануючих дій, або у вигляді специфічних ціннісних психологічних станів і переживань, або ж у формі спрямованих бажань і прагнень. Помітивши, що потяг і прагнення, як різні ціннісно-вольові акти, просто пов'язані з різними ціннісними модальностями і тому – в ідеалі – цілком гармонійно узгоджуються один з одним. У принципі, дослідження різних видів позарациональних ціннісних актів, проведені без крайностей ніцшеанського, фрейдистського або містичного напрямів, є надзвичайно цікавими й багатообіцяючими, оскільки знаходяться на стику психології, культурології, релігієзнавства й філософії.

Пограничними між інтенціональним ціннісним актом, який має предметний зміст, і ціннісним психологічним переживанням є такі стани, як афект і пристрасть. Їхньому розрізненню приділив спеціальну увагу М. Шелер: "Афект гострий і за суттю пасивний, пристрасть є постійна потенція і вона, за своєю природою, активна й агресивна. Афект по суті сліпий пристрасть одностороння й ізолююча, але вона зряча щодо цінностей, цей сильний, тривалий рух імпульсивного життя в цьому ціннісно спеціалізованому напрямку. Немає нічого великого без великої пристрасті – але все велике здійснюється, звичайно, без афекту" [6, с. 37]. Здається, що М. Шелер має рацію щодо афекту, але не правий щодо пристрасті. В даному випадку у нього безсумнівна суперечність: "тривалість" ніяк не узгоджується з "імпульсивністю". Тривала ж й імпульсивна пристрасть є типова манія. Пристрасть – це власне "осліплена" суб'єктивністю кохання, як би

закритий і потьмарений емоційним афектом об'єктивний ціннісний зміст прагнення, або, що буває найчастіше, неприборканий тілесний потяг до антицінності. Тому нічого великого пристрастю ніколи не здійснювалося – хіба що романтичні задумки. Духовне прагнення, яке приймає найрізноманітніші форми, дійсно лежить в основі всіх великих досягнень людського генія.

Можна констатувати, що парадигма психологізму аж ніяк не вичерпала себе в аксіології й – при розумному самообмеженні своїх домагань – є цілком життєздатною й взаємодоповнюючою стосовно інших парадигм. Крім вольових ціннісних актів, переживань і станів суб'єкта, необхідні реальні або уявлювані предметні, щодо яких виносяться ціннісні судження й випробовуються ціннісні переживання. Ціннісний акт у принципі не може існувати без матеріальної об'єктивації, що приймається в розрахунок практично всіма аксіологічними напрямками. За влучним зауваженням В. Франкла, "для справжньої людини істотними є не якісь стани її душі, а реальні предмети в зовнішньому світі; первинно вона спрямована саме на них, і лише невротик уже не орієнтований, як нормальна людина, на предмети, а цікавиться лише своїми станами" [7, с. 12].

Зрозуміло, що ціннісні уявлення про прекрасне і витончене людина багато в чому черпає, споглядаючи конкретні твори мистецтва, читаючи книги й повсякденно буваючи у світі побутових і технічних форм. Свою моральну інтуїцію й моральний досвід вона формує на основі конкретних життєвих ситуацій, професійних і особистих відносин. Саме соціальна дійсність є "тією реальністю, поза якою не можна ні сформуватися, ні реалізуватися творчому суб'єктові моральної, естетичної й соціальної творчості" [5, с. 4]. Тому цілком природним і важливим є наголос на предметній об'єктивації цінностей, що знов-таки зовсім не виключає правомірності попередніх підходів. Відзначимо, що завжди існували й існують спроби виявити загальні природні підстави ціннісної поведінки людини. Наприклад, в універсальній системній упорядкованості й взаємозалежності елементів світу шукаються джерела людських ціннісних уявлень про красу, гармонію й порядок. У загальній векторизованості процесів еволюції – підстави прагнень особистості до духовного вдосконалювання. Корінь самопожертви й альтруїзму намагаються знайти на рівні існування біологічних видів, де окрема особа часто жертвує собою заради збереження цілого й так далі.

Таким чином, структура ціннісного акту й, у більш широкому значенні, ціннісне буття людини винятково складні й багатомірні, а тому можуть бути цілісно описані й зрозумілі лише із залученням усього багатства накопиченого аксіологічного методологічного інструментарію. Здається, що ключові ходи аксіологічної думки вже виявлені в ході її історичної кристалізації, і їхній теоретичний синтез – справа найближчого майбутнього, з огляду на ціннісні виклики нинішньої складної епохи. Зазначимо, що в даному випадку виникає найбільш важка й загадкова проблема аксіології – та невидима субстанція ціннісного буття людини, яку можна виявити всюди й одночасно ніде; яка скрізь виявлена й опредметнена, але котра незмінно

вислизає від спроб цілісного рефлексивного–раціонального схоплення, спокушаючи дослідника обмежитися фіксацією якихось окремих її аспектів і саме їх покласти в основу свого розуміння сутності цінності. Цінність є по суті надфізичною і надприродною, надпсихологічною і надсоціальною – ідеальною реальністю. Ціннісний вимір буття – це його ідеально–цільовий, ідеально–оцінний, ідеально–розуміючий й ідеально–утворюючий вимір, який здійснюється в нескінченно–динамічному емпіричному різноманітті усвідомлюваних і неусвідомлюваних, раціоналізуючих і не підлягаючих ніякій раціоналізації, опредметнених і не підлягаючих ніякому матеріальному опредметненню ціннісних актів. Носіями ідеальних ціннісних змістів є речі, природні процеси, культурні артефакти, соціальні відносини й інститути, а також люди. Втілювачами – тільки люди, наділені психічною активністю й здатні здійснювати ціннісні акти. Однак, такі ціннісні ідеальні змісти за своїм статусом не зводяться до психічних процесів в голові людини.

Зовсім навпаки, завдяки їм вищелюються в якості ціннісно значимих речі, процеси і явища навколишнього світу, а також відбуваються конкретні психологічні акти оцінювання, значеннєвої інтерпретації й цілепокладання. Ці ідеальні утворення передаються від покоління до покоління в процесах виховання і в актах комунікації. Вони втілюються в трудовій матеріальній діяльності, у соціальній і художній творчості. Завдяки їм досі безликий натовп людей перетворюється в певне упорядковане соціальне ціле на зразок професійної корпорації, етнічної групи або нації. Лише внаслідок функціонування системи ідеальних соціальних цінностей державні органи наділяються владними повноваженнями й приймаються суспільством у якості таких. Без свого ідеального ціннісного наповнення не можуть працювати ні система права, ні моральні норми й санкції. Без ідеальних цінностей немає навіть повноцінного вітального існування людини, не говорячи вже про її духовну творчість. Ідеальне буття цінностей всюди й універсальне; воно – найважливіший атрибут власне людського – свідомого й спрямованого в майбутнє – існування” [5, с. 12]. Деякі з цих ідеально–ціннісних змістів можна причинно пояснити й генетично реконструювати, а деякі такому раціональному поясненню просто не підлягають.

Таким чином, метафізика, претендуючи на вирішення вічних філософських проблем, прокладає чіткі шляхи в суперечностях буття, визначаючи також і систему цінностей. Ціннісне відношення може мати рівноправність популярно протилежних оцінок, які мають право на існування. Важливе значення має раціональна констатація істинних цінностей і практичного застосування ціннісних вимірів до повсякденного життя. Величезну роль у динамічному й унікальному ціннісному перехрещенні воль і обставин відіграють мудрість і життєвий досвід, здатність до емпатії. Вся аксіологічна традиція, починаючи з епохи античності, послідовно розводить раціональну діяльність і власне мудрість.

Існують цілком об’єктивні – матеріальні, а не лише логіко–раціональні критерії, які дозволяють нам здійснювати осмислені акти вибору, цілепокладання й

творчості. Ціннісне буття людини, який би ситуативний і суб’єктивно–волютаристичний характер воно не носило, неможливе поза предметами, процесами і подіями навколишнього світу. Об’єктивність останніх – важливий засіб протистояння і суб’єктивістській ціннісній сваволі, і механічним аксіологічним раціоналізаціям. Матеріальні носії цінностей і об’єкти оцінки є необхідною умовою як здійснення ціннісного акту, так і його об’єктивності. Ніяка раціональна аргументація й апеляція до здорового глузду не зможуть людину чинити опір її екзистенціальним апіорним перевагам і психологічним пристрастям. Навіть якщо до цього змушує все соціальне оточення. Насильство над собою приводить лише до стану стійкого соціального дискомфорту й психологічної пригніченості. В силу чого існує певна внутрішня, екзистенціально–іманентна необхідність саме в такій, а не в іншій ціннісній орієнтації особистісного буття.

Ціннісно значимі речі як ідеальні утворення передаються від покоління до покоління в процесах виховання і в актах комунікації. Ідеальне буття цінностей обумовлює повноцінне вітальне існування людини, воно повсюдне й універсальне, виступає найважливішим атрибутом свідомого, спрямованого в майбутнє існування. Однак при цьому ідеальна природа цінностей реалізується й існує не інакше як через варіативні предметно–матеріальні втілення, у конкретних психологічних переживаннях і ціннісних актах живих людей, а також у цілком певних соціокультурних та історичних контекстах. Ціннісне буття людини принципово протидіє абстрактній однаковості й чистій умоглядності. Однак все це різноманіття й багатомірність зовсім не виключають наявності досить міцної категоріальної структурованості ідеального царства цінностей.

Список використаних джерел

1. Ільїн В.В. Апологія ірраціонального / В.В. Ільїн. – К. : Вид–во Європ. ун–ту, 2005. – 232 с.
2. Иванов А.В. Университетские лекции по метафизике / А. В. Иванов, В.В. Миронов. – М. : Современные тетради, 2004. – 647 с.
3. Мамардашвили М.К. Философские чтения / М.К. Мамардашвили. – СПб. : Азбука–классика, 2002. – 832 с.
4. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. – М. : Наука, 1988. – 429 с.
5. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – Сб. научных трудов. – М. : Прогресс, 1990. – 363 с.
6. Фромм Э. Психианализ и этика / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1993. – 415 с.
7. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер. – М. : Гнозис, 1994. – 413 с.

References

1. Ilin V. Apologiya irratsionalnogo / V. Ilin. – K. : Vyd–vo Evrop. Un–tu, 2005. – 232 s.
2. Ivanov A. Universitetskie lektsii po metafizike / A. Ivanov, V. Mironov. – M. : Sovremennye tetradi, 2004. – 647 s.
3. Mamardashvili M. Filosofskie tetradi / M. Mamardashvili. – SPb. : Azbuka–klassika, 2002. – 832 s.
4. Mid M. Kultura i mir detstva / M. Mid. – M. : Nauka, 1988. – 429 s.
5. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla / V. Frankl. – Sb. nauchnykh trudov. – M. : Progress, 1990. – 363 s.
6. Fromm E. Psihoanaliz i etika / E. Fromm. – M. : Progress, 1993. – 415 s.
7. Sheler M. Izbrannye proizvedeniya / M. Sheler. – M. : Gnozis, 1994. – 413 s.

Derzhko I., Ph.D., Associate Professor, Head of Department of Philosophy and Economics National Medical University of LvivDanylo Galician (Ukraine, Lviv), parubchak_io@ukr.net

Multidimensionality of human being within value process structure

Multidimensionality of human being within value process structure has been considered. The paper explores sphere of human value being through value process consideration. Analysis of relation between subjective and objective aspects of human value being has been performed as well as was found out structure of value process within its factors interaction. There has been established scientific approach considering values as a supernatural, superpsychological, supersocial reality. It should be noted that field of human value being is irresistibly subjective and situational, and so we should always take into account the unique nature of value situations in which a person gets. Thus, the structure of value act, in a broader sense, of human value being only complex and multidimensional, and therefore can be integrally described and understood only with the involvement of all the accumulated wealth of axiological methodological tools.

Keywords: being, human being, values, metaphysics, value act, value process.

Держко И., доктор философских наук, доцент, заведующий кафедрой философии и экономики, Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого (Украина, Львов), parubchak_io@ukr.net

Многомерность бытия человека в структуре ценностного процесса

Исследовано сферу ценностного бытия человека через рассмотрение структуры ценностного процесса. Проанализировано соотношение субъективных и объективных аспектов ценностного бытия человека, структуру ценностного процесса в контексте взаимодействия основных его факторов. Выявлено в ценностных актах роль социокультурного контекста, рационально-волевых аспектов, а также ценностного a priori человека. Определены пределы материальной объективации ценностного акта, рамки подхода к ценностям как надфизической, надпсихологической, сверхсоциальной реальности.

Ключевые слова: бытие, метафизика, ценности, ценностный акт, целеполагания, ценностный процесс.

* * *

УДК 316.343.654

Гаджиев О. Ю.
докторант кафедры философии,
Бакинский государственный университет
(Азербайджан, Баку)

СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ СРЕДНЕГО КЛАССА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Рассмотрение некоторых аспектов исследования феномена среднего класса в современном обществе предполагает изучение истории возникновения среднего класса, определения его места в социальной структуре общества, его роль в качестве фундамента и гаранта стабильного развития современной социально-политической системы. Есть характерные особенности, присущие представителями среднего класса как "новой", так и "старой" волны. Они выполняют определенные функции среднего класса, как важнейшего элемента социальной структуры современного общества.

Ключевые слова: общество, социальная структура, экономика, классы, средний класс.

(статья друкується мовою оригіналу)

Развитие общества в ходе исторического прогресса сопровождалось неизбежным появлением новых форм его управления. Сегодня каждое общество представляет собой сложную социальную структуру, разделенную на классы, страты и группы. Исследование социальной структуры современного общества имеет важное научное и прикладное значение. Для определения перспективных путей общественного развития и осуществления правильной социальной политики необходимо четкое понимание устройство общества и основных тенденций его развития [8, с. 72]. Анализируя социальную структуру, ученые, как правило, обращают внимание на средний класс, как базис современного общества, выступающий в качестве движущей силы его социально-политической устойчивости. Формирование

и развитие среднего класса, безусловно, следует отнести к одному из основных социальных процессов общественного развития.

Средний класс является особой стратой общества, имеющей следующие характерные признаки: сравнительно высокий уровень доходов и профессионализма, либерально-толерантное мировоззрение, профессии, связанные с интеллектуальной деятельностью и сферой высоких технологий; представители этого класса являются сторонниками общественно-политической стабильности и поддержания правопорядка. Эта группа субъективно отождествляет себя со средним классом и выступает в качестве носителей и пропагандистов соответствующих нравственно-социальных приоритетов. Ученые-социологи чаще всего относят к среднему классу людей, получивших качественное образование, имеющих высокий уровень квалификации и занимающих по уровню доходов положение между очень состоятельной верхушкой общества и значительной массой населения или за порогом бедности [6, с. 84].

Вот уже более полувека понятие "средний класс" получило широкое распространение в научной литературе и обыденной жизни людей, превратившись в полноценный и устойчивый научный термин, как социологии, так и политологии. В современной научной литературе нет единого подхода к вопросу, следует ли использовать термин "средний класс" в единственном или во множественном числе. По мнению П. Саундерса [12] и Л.А. Беляевой [2] понятие "средние классы" более правильно, поскольку состав этой страты отличается чрезвычайным разнообразием. Сторонники употребления термина "средний класс" в единственном числе делают упор на социальной и экономической роли этого класса, как основного стабилизирующего элемента общества. По нашему мнению, допустимы оба подхода, в зависимости от цели исследования и контекста предложения, в котором используется понятие. Использование понятия "средний класс" как в единственном, так и множественном числе не является ошибкой и не порождает различий в подходе к определению его сущности. Например, термин "средние классы" может использоваться для акцентирования многообразия социальных слоев, входящих в его состав, таких как бизнесмены, фермеры, служащие, интеллигенция и проч. Использование же термина "средний класс" подчеркивает необходимость рассматривать его как единый и целостный общественный слой.

Принято считать, что первым ученым, обратившим внимание на средний класс, был Аристотель, который вычленил "средний элемент" в общественной структуре, подчеркнув его незаменимость в поддержании социально-политической стабильности [1, с. 508]. По мнению Аристотеля, основной опасностью для социального равновесия является порожденное частной собственностью имущественное расслоение общества. Законы страны должны быть направлены не на обеспечение всеобщего имущественного равенства, а на постепенное его уравнивание.